

A cigányok tündérországa

Nagy Gusztáv Balázs János-díjas költő dedikál
Balányi Klára felvétele

Az idei Nemzetközi Roma Napon, április 8-án, két nagy esemény is várt Nagy Gusztáv költőre: délelőtt vehette át munkássága elismeréséül a Balázs János-díjat a Szentandrásy István Roma Művészeti Galériában, délután pedig újonnan megjelent különleges mesekönyvének bemutatóját tartották meg az újpesti Rácz Gyöngyi Közösségi Központban.

A két esemény egybeesése nem is a véletlen műve: amiért Nagy Gusztáv az elismerést kapta, azt pontosan példázza a szépirodalmi mű. Az elmúlt évtizedek alatt nemcsak a roma emberek társadalmi felzárkózásáért, oktatásáért, foglalkoztatásuk elősegítéséért, társadalmi beilleszkedésük és megbecsülésük segítéséért, a roma identitás és kultúra megőrzéséért tevékenykedett, hanem a romák és nem romák kölcsönös megismeréséért is. A cigányok tündérországa ezt szolgálja az utószót író *Bence Erika* irodalomtörténész szerint: „... mindenki tartozhat, vagy legalábbis nagyon sokan tartozhatunk valamilyen kisebbséghez, kisebbségi csoporthoz vagy identitáshoz. S talán épp ez, a kisebbségi létformák átélése segíthet bennünket a másik elfogadásában is: ha megpróbáljuk megérteni nyelvét, kultúráját, gondolkodását, hagyományait és léthelyzetét. Tanulni kell a Másik világát!”

A leginkább felnőtteknek szóló történetek egyaránt elvarázsolják a cigány és nem cigány olvasókat. Nagyon olvasmányos, kalandos történetek, amelyek betekintést nyújtanak a cigány közösségek, telepek lakóinak életébe, szokásrendjébe, bemutatják társadalmi szerveződését, kulturális rendjét.

– Mesés és igaz elemeket is tartalmaznak ezek a történetek – mondta Nagy Gusztáv a könyvbemutatón. – Bár tartalmaz szinte minden meseelemet, mégsem mondhatók a klasszikus értelemben vett meséknek. Van közöttük átdolgozott klasszikus cigánymese és novellaszerű is, vagy olyan, ami novellából vált át mesébe. Három-négy hónap alatt állítottam össze a gyűjteményt, néhány történet már korábban félkész állapotban várta végleges formáját, sok gondolat pedig már régóta érlelődött bennem. A legtöbb mesének női főszereplőt választottam azzal a határozottan emancipációs céllal, hogy a nők méltó helyet kapjanak legalább a mesében. Olyan helyzetbe hoztam őket, hogy győzelmet aratnak, pozitív értéket képviselnek és adnak tovább. Gyerekkoromban nagyon sok mesét hallottam, hiszen akkor még nemhogy tévé, de sok helyen rádió sem volt. Az idősek meséltek, mi fiatalok hallgattuk őket. Sajnálom, hogy kevésre emlékszem pontosan, ha tudtam volna, hogy ilyen sokat leszek fiatalok körében, lejegyeztem volna őket. Az érzés azonban bennem van, mert olyan nagy hatású előadások voltak azok, amiket egy idős cigányasszonytól hallottam...

A mese feltölt, legalább a mesében hadd legyünk boldogok. Szükségünk van erre, de azért a cigányság helyzetére nézve értelmezhetjük szimbolikusan is, hogy az ő tündérorságuk a föld alatt van. A cigányok tündérorságában a Nap is máshol kel fel. Ebben a föld alatti világban szabadok és boldogok az emberek, tiszteleten, szolidaritáson alapul az élet. Mindenkinek van munkahelye, mindenki dolgozik. A föld mélyéből eleinte csak egy rozoga lépcső vezetett a felszínre, de a tündérorságba aláereszkedő cigányok végül már mozgólépcsővel teszik könnyen átjárhatóvá a két világ közti határokat. Tündérorságot építenek, olyan világot, amelyben élni szeretnének.

– A Nagytétényben élő szerző két könyvét, tavaly egy verseskötetet, idén ezt a mesekönyvet sikerült kiadni – mondta a könyvbemutatón *Daróczy Károly*, Budapest XXII. kerületi Roma Önkormányzat elnöke –, az önkormányzat támogatása és a Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságtól pályázat útján elnyert összeggel a teljes költséget fedezni tudtuk. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban és a kerületi fiókkönyvtárakban elérhető mesekönyv iránt máris nagy az olvasói érdeklődés. Felmerült a történetek Dikh TV és a Rádió Dikh általi tévésorozat, illetve rádiójáték formájában történő feldolgozása, ahogyan színpadi bemutatásuk is szerepel a hosszabb távú tervek között.

A könyvbemutatón *Bakondi Jázmin*, a Karaván Színház és Művészeti Alapítvány gyakornoka olvasott fel ízelítőként a kötetből két mesét, majd a hallgatósággal folytatott beszélgetés után dedikálással zárult az író-olvasó találkozó.

Fuhl Imre FuhlExtrájáról

Fuhl Imre (1961, Pilisszentkereszt/Mlynky) – sokoldalú, kreatív személyiség: kétnyelvű költő, műfordító, művészi fotográfus, publicista, szerkesztő, az oslovma.hu szlovák-magyar nyelvű internetes portál alapítója és szerkesztője, a magyarországi szlovák irodalmi és kulturális élet kiemelkedő egyénisége – nemrégiben töltötte be 60. életévét. Ez a jelentős korszakhatár arra ösztönözte, hogy mérleget vonjon eddigi sokrétű tevékenységének egyik fontos szeletéről, az újságírásról. Sokoldalúságát mi sem bizonyítja jobban, mint az új kétnyelvű kiadvány: *Extrakt – Drobná publicistika s fotografiami autora / FuhlExtra – Apró*

„...a maga nemében
első, hiánypótló műről
van szó...”

publicisztikai írások a szerző fotóival –, melyet ő maga írt, dolgozott át, állított össze, szerkesztett, fotografált és adott ki. A szerzői kiadás 2021 decemberében a Slavio BT-nél jelent meg a Határon Túli Szlovákok Hivatalának támogatásával.

A válogatáskötet jelentőségét többek közt az a tény támasztja alá, hogy a maga nemében első, hiánypótló műről van szó, mivel a hazai szlovák publicisztika témaköréből mindeddig nem jelent meg egyetlen egyéni vagy kollektív válogatás sem. A könyv értékét nagyban növeli kétnyelvűsége, mely nyit a magyar olvasók és a szlovákul kevésbé tudók felé is; a kiadvány segíthet a honi szlovákságról alkotott téves sztereotípiák módosulásában, s a nyelv iránt érdeklődők betekínthetnek a fordítás rejtelseibe is. A szlovák nyelvű szövegeket *Avar* Hajnalka ültette át magyarra.

A kötet szerkezetét tekintve három részből áll: az elsőben kapott helyet *Fábián Éva*, a Ludové noviny főszerkesztőjének kötetajánlója (Bevezető helyett), valamint a szerző önmagáról és mások (Peter Weiss, Erdélyi Ágnes, Nika Ferenc) róla írt, egyéniségéről és fotóművészetéről szóló gondolatai. A középső, legterjedelmesebb blokk a szerző válogatott publicisztikai írásait tartalmazza, míg a kötetzáró írás részletes képet nyújt szerzője (Ludo Pomichal) és Fuhl Imre barátságának állomásairól. A kísérő fényképek szerves részei a szövegnek. Ebben az összefüggésben megemlíthetjük a szerkesztő-fotográfus egyik legkedveltebb témáját, az idő kategóriáját. Ennek múlását érzékletesen ábrázolja például az önmagáról készített, egybeszerkesztett három portré az ifjú, a fiatal középkorú és a középkorú férfiről (ami szimbolikusan jelzi, hogy a könyv valójában róla szól), a rozsdás lakatról vagy a régi írógépről („A médiaműveltségről”). A kiadvány végén *Hasznos linkek* segítik a szerkesztő-publicista munkái iránt bővebben érdeklődőket.

A válogatásban színes, élvezetes, olykor lehangoló, borúlátó és kihívó cikkeket is találunk a magyarországi szlovákság életéről, annak minden visszasságáról és örömeiről. Olvashatunk például az égető nyelvi kérdésekről („Magyarul nem lehetünk szlovákok”); az intolerancia megnyilvánulásairól („Az intolerancia megnyilvánulásait nem elég elítélni”); személyes történetekről („Volt egyszer egy osztály [20 évvel később]”); civil szerveződésekéről, eseményekről („Az Alföldi kupánk / Ne hanyagoljuk el a sportot!”); példaképekről („Ha nem lenne, ki kellene találni”; „A nyelv lángjai szilárd erkölcsi alapokon”); önkritikáról („Miért nem emeljük vállunkra vagy hordjuk a tenyerünkön őket?”) és így tovább.

Nyelvi, stilisztikai szempontból elmondható, hogy Fuhl haszonnal alkalmazza a kétnyelvűségből adódó nyelvjáték lehetőségeket, például a szójátékokat, amelyekre gyakran rá is játszik, fokozva az adott helyzet hangulatát (*Bánk/Banka*). A PO rövidítés az egyik legnagyobb szlovák költő nevének kezdőbetűit jelzi (Pavol Országh-Hviezdoslav – a szerk.), ugyanakkor a PO Box egyéni postaládát jelent. Az íróban felmerül a kérdés, hogy a mai fiataljaink vajon nem tévesztik-e össze a két jelentést? Gyakran találkozunk a szövegekben túlzó, de annál hatásosabb címekkel („Szlovák indiánok magyar rezervátumban”) és paradoxonokkal („Az anyanyelv példás kihalása”).

Köztes térben

Egy új könyvről az első benyomásokat, információkat a cím, a borítólap és a tartalomjegyzék alapján szerezzük meg. Így van ez Fuhl Imre legújabb kötetének esetében is, amely formabontó címlapjával már első pillantásra felhívja magára a figyelmet. A különböző színű, anyagú, formájú és méretű alakzatokból létrehozott többjelentésű fotókollázs a szerző eddigi életútjának, világlátásának, irodalmi, fotóművészi, publicisztikai és közéleti tevékenységének egyedi jegyeit sűríti össze egyetlen képben. A mozaikok mintázatába belesimuló régi tükördarab homályos felületén felsajgó elmosódó arc személyessé teszi a kompozíciót. A

hatodik X-et átlépő tollforgató a jelenből tekint vissza egykori önmagára, a hátrahagyott évtizedek történéseire, számot vetve cselekedeteinek, törekvéseinek eredményeivel és kudarcaival. Az „idő tükrébe” tekintve szembenéz önmagával, választ keresve arra, hogy írásaival és szerteágazó kulturális közösség-szervező munkájával hozzá tudott-e járulni nemzetisége megújulásához („BÚÉK & idő”), hagyott-e az őt követő nemzedékekre olyan nyomokat, melyek segíthetik a fiatalokat az útkeresésben? („Milyenek vagytok, mai fiatalok? És mi milyenek voltunk és leszünk?”; „MaszFiSZ 30 – PoliEtiMeti – Mezőn a zöldellő fű”).

Fuhl Imre minden megnyilvánulásából kiérződik nyitottsága a világra, melyet a maga sokszínűségében fogad be és interpretál. Számára az egy ügyűség (egyféle látásmód, egyetlen jelentés, egyetlen igazság) nem megfelelő opció. Az ellentmondásokkal teli valósághoz többféle nézőpontból közelít, elfogadva azt, hogy minden éremnek két oldala van. Semmi sem egyértelmű, mint ahogy a tükörben feltűnő arc sem az. Ha a tükör helyébe üvegdarabot képzelünk, egyből változást érzünk. Úgy tűnik, mintha a szerző kívül rekedt volna a maga által konstruált világból, mintha valamiféle köztes térben lenne, két kultúra határmezsgyéjén, se bent, se kint („A ti kultúrátok a mienk nélkül és a mienk a tietek nélkül”; „Ján Kollárnak Budapesten kétszáz év elteltével”). Ezt a lehetőséget támasztják alá a címlap központi elemét keretező magyar (piros-fehér-zöld) és szlovák trikolór (fehér-kék-piros) színei, s egyben sejtetik szerzőnk magyarországi szlovák nemzetiségi státuszát és a belőle fakadó ambivalenciákat („Torlaszok a barikád két partján”; „Szlovákiában szlovákul !?!”; „Hamis kép rólunk”).

A mozaiktechnikára emlékeztető könyvborító sokatmondó: utal az író szövegalkotási stratégiájára – melynek jellemző vonása a töredezettség, széttördeltség –, az adott szöveg születésének folyamatára, továbbá jelen kötet szerkesztési gyakorlatára is.

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható!

Egyetlen szövegfolyammá szerveződő „fuhli” szlovákság narratíva

Az olvasó egy új könyvről önkéntelenül próbál valamiféle szerkezetben gondolkodni. Ehhez nyújthat segítséget a szerkesztés, mely bizonyos rendező elv szerint fejezetekre oszt(hat)ja az egyes részeket, ezzel tájolva be az olvasás irányát. A FuhlExtrából értelemszerűen hiányzik ez a szerkesztői lépés, hiszen az ötven, eredeti szlovák nyelvű kispublicisztika (szövegfragmentum) és magyar nyelvű fordítása egyetlen fajsúlyos témát, a *magyarországi szlovákság helyzetét* állítja középpontba és taglalja a jelen-múlt-jövő időtengelyén. Az 1985-2020 között született írások egymáshoz igazítása minden bizonnyal feladta a leckét a szerző-szerkesztőnek, aki nem az időrendi sorrend alapján, hanem a közös tematikán belül ciklikusan felbukkanó újabb és újabb adalékokkal bővülő motívumok mentén jelölte ki az egyes szövegek helyét. Így például a kortárs magyarországi szlovák irodalommal („Széllel szemben nem lehet...Vagy mégis?”; „A Výchonky antológia egy 16 éves olvasó szemével”; „A békéscsabai olvasótábor és az eszmélésünk”) és a magyar nemzetiségi politikával kapcsolatban („A politika mint különösen piszkos munka”; A kisebbségek ilyen-olyan képviselete”; „Se szándék, se képesség, csak rövidlátás és öngól”; „Szlovák disznóvágások Magyarországon”). Az esetek döntő többségében az írások szervesen kapcsolódnak egymáshoz, néha azonban (mint az előző példák mutatják), megtörik a folytonosság egy más helyre jobban illő szöveg becsúszásával. Ez azonban nem befolyásolja magát a teljes szövegtestet. A fő téma elágazásai, mellékszálai és a hozzájuk kötődő tudományterület-közi összefüggések, különféle jelenségek, helyzetek, események, felismerések keresztül kasul átszövik egymást. Hol lazábban, hol szorosabban, láncszerűen kapcsolódnak össze egymásból eredve és egymásba íródva, egyetlen szövegfolyammá szerveződve, létrehozva a szerző által alkotott *hazai szlovákság* narratívát.

Jubiláló szerzőnk azzal, hogy új könyvében játékba hozza a különböző időszakokban készült apró opusait, egyrészt kísérletet tesz a magyarországi szlovák publicisztika újfajta értelmezésére, másrészt egy újszerű szerkesztési módot próbál ki, melynek eredményeként egy többféleképpen olvasható, összefüggő szöveget hoz létre. Az olvasóbarát, kemény táblájú, formás kis könyv akár a zakózszeben vagy egy kisebb női táskában is elfér, bele lehet lapozni a metróban, villamson utazva, bármikor megszakíthatjuk, és bármikor folytathatjuk az olvasást, hiszen az írások külön-külön és egybeolvasva is megállják a helyüket. Fuhl Imre új könyve eszünkbe juttatja egykori költői énjét, amikor formabontó irodalmi eszközökkel – például képversekkel, a kései modern és az avantgárd jegyeivel kísérletezve – új hangot megszólaltatva robbant be a magyarországi szlovák irodalomba. Reméljük, hogy kísérletező kedve mostani, érettebb életszakaszában visszatér és a szövegalkotás területén újabb izgalmas, meglepő, továbbgondolható alkotásokkal lepi meg olvasóit.

Maruzsné Sebó Katalin

Fuhl Imre írásaiból

A Výchonky antológia egy 16 éves olvasó szemével

1978-ban csak 16 éves voltam, a budapesti szlovák gimnáziumban épp az első zsenyéimet kezdtem írni magyarul, és ha nem lett volna a mérföldkőnek számító *Výchonky (Hajtások)* című antológia és annak

a szerzői, az elhíresült „*výchonkárok*“, valószínűleg sosem „véttem“ volna az irodalom ellen az eredeti anyanyelvemen, nem lettem volna „reményteljes fiatal költő“, és feltehetőleg szlovák újságíró, szerkesztő vagy kiadó sem (ez utóbbiként például a 40 éves Výchonky antológia reprintjéért is felelős). Abban az időben, őszintén szólva, nemcsak a szlovák, hanem más kötelező tantárgyaink sem érdekelték vagy izgattak minket különösebben. Tanulmányi kötelességeinket csak annyira vettük komolyan, hogy legalább valamennyire megfeleljünk az elvárásoknak és ne bukjunk meg a tanév végén. A felnőttek, főleg a tanárok, persze eléggé megbonyolították az életünket. Az volt az érzésünk, hogy egyfolytában a sarkunkban vannak, a nyakunkon ülnek. Lázadtunk gyakorlatilag minden ellen, főleg az ellen, amit előírtak, parancsoltak nekünk. Néhány gimis-rockert közülünk (talán túlzottan is) befolyásolt a beatkorszak utáni hangulat, a kemény rock, majd punk zene, na és minden, ami ezzel összefüggött. Közben szinte nihilistán elutasítottunk mindent, amit a felnőttek világa valamivel több, mint tíz évvel a rendszerváltás előtt kínálni tudott. Ilyen körülmények között történt, hogy az igazgató úr kiadta az ukázt: önként kötelező elmenni az irodalmi estre a Csehszlovák Kulturális és Információs Központba. Nem csináltunk nagy ügyet belőle, hisz már megszoktuk, hogy időről időre biodíszletet kell játszsanunk, hogy a hasonló rendezvények látogatottsága rendben legyen. Ekkor azonban a szervezők elszámolták magukat, mert a terem nélkülünk is megtelt volna. Még ha nem is tudatosult bennünk, „ott voltunk“ a magyarországi szlovák irodalom (újja)születésénél.

(2018)

Volt egyszer egy osztály... (20 évvel később)

Volt egyszer egy osztály... – volt persze több is, de az a „leg, leg, leg“, az természetesen a miénk volt. De a miénk, amelyik 20 évvel a Nagy Ballagás után Budapesten és Vácott találkozott, tényleg kivételes volt. Itt nem „csak“ a kiváló, összetartó közösségre gondolok, hanem például arra is, hogy néhány sikertelen év után jelentősen feljavította a Budapesti Szlovák Tanítási Nyelvű Gimnázium statisztikáját. A nyolc tanuló közül, akik 1976-1980 között jártak az iskolába, ugyanis mindenki továbbtanult (és természetesen sikeresen be is fejezte a tanulmányait). Nem is tudom, hogy volt-e az iskolánk történetében még egy olyan osztály, amely a továbbtanulás szempontjából ilyen százszázalékos sikert ért el. Nyilván még így húsz év elteltével is büszkének kellene lennünk magunkra, hisz az egykori tanárainktól tudjuk, a rólunk szóló „mese“ éveken át így kezdődött: „Volt itt egyszer egy osztály...“. A krónikási hűség kedvéért, illetve a következő generációknak szóló tanulásgként azonban meg kell jegyezni, hogy hírnevünket, sikereinket éppen a szlovák nyelvünknek köszönhetjük, amit azért akkoriban egy kicsit mi is lebecsültünk. Hisz ki tudja, mi lett volna, ha akkoriban más szakokra jelentkeztünk volna... Második érettségi találkozónkon kiderült, hogy kiváló közösségünk szétszéledt az ország, pontosabban Közép-Európa egész területén, és napjainkban főként pedagógusokból, vállalkozókból, állami hivatalnokokból, tisztviselőkből és hasonlókból áll. Az egykori szoros barátságok időközben kissé meglazultak. Már gondot jelent megjegyezni, hogy ki, mikor, hol... – él, dolgozik, hány gyereke van, stb... Jólesett meglátogatni a budapesti szlovák iskola új épületét (amiről mi csak álmodoztunk), virágcsokrot tenni az érettségi tablónkhoz és aztán az egykori összeállításban leülni Vácra a fehér asztalhoz (ahová *Alt Csaba* hívott meg minket) és egész nap emlékezni a huncutságokra, diákszerelmekre, az iskolapadra és az álmokra, amelyek közül néhánynak egyre kevesebb ideje marad arra, hogy valóra váljon...

(2000)